

Közösségfejlesztők Egyesülete Stratégiai terve a 2010-2012 évekre

Helyzetelemzés

1. Társadalmi környezet

Előző stratégiai tervünk a 2006-2008 közötti időszakra szólt, de a gyakorlatunk úgy hozta, hogy ebben az elemzésben 2010-ig terjedő ciklust: tehát 5 év történéseit vagyunk kénytelenek összegezni.

A társadalmi környezet alakulása, változása során a rendszerváltás óta letelt 20 év eddigi legnehezebb időszakát élte - éli meg a magyar társadalom ezekben az években. Az utolsó másfél év a világgazdasági krízisével, majd a közelmúlt jelentős politikai átrendeződést eredményező választásai csak „betetőzték” az elmúlt szakasz társadalmi, morális kibillenéseit. Rossz folyamatok jellemzik ezt az időszakot, a különféle változási kényszerekre rendszeresen rossz válaszok születtek országos szinten általánosan, de többnyire a helyi társadalmakban, s gyakran a civil-közösségi viszonyok tekintetében is.

Egy világhatalmi átrendeződésben Európa kapkodva keresi a saját szerepét.

Magyarországon a korábbi időszakot folytatva nem, hogy elindult volna egy viszonylagos kiegyenlítődés, de tovább erősödött, s esetenként *radikális méreteket öltött a társadalom polarizálódása* mindenféle tekintetben: a politikai orientációk, a szegény – gazdag relációk viszonylatában, a kirekesztés – befogadás, de a türelmetlenség erősödése és a szolidaritás visszaszorulásának tekintetében is.

Óriási az állami túlhatalom mértéke – ezzel együtt az állam gyenge, s egyre inkább képtelen ellátni a szabályozó funkcióit. A *közbizalom* – ahogy arról évenkénti felméréseinkben részletesebben beszámolunk – példátlanul alacsony szintre süllyedt. Az *intézményeink diszfunkcionalitása* erősödik: az erőteljes kiüresedés „eredményeképpen” mindenféle szinten csökken az irántuk való társadalmi bizalom. Mindezek a civil-társadalmi részvétel esélyeit és lehetőségeit nagyon korlátozzák, megnehezítik. Hiányzik a közösségi ügyek morális támogatása is a közhatalom részéről, gyakran csak eszközként tekintenek a civilekre. Ezek a folyamatok a társadalmon belüli *együttműködési lehetőségeknek* és gyakorlatoknak az erőteljes *szűkülésével* járnak, tulajdonképpen a társadalmi válságjelenségek igazi kiváltói, okozói.

Ezek a trendek a *szocializációs folyamatoknak* egyetlen szintjén – tehát a gyerekek, a fiatalok, majd a felnőttek körében - *sem a közösségi társadalom értékeit és a demokratikus készségeket* igyekeznek felerősíteni, vagy éppen a szokások részévé tenni, azok elsajátítását

tanítani. Ellenkezőleg: az anómia – a szétesés veszélyét mutatják egyre erőteljesebben ezekben az időkben.

A válaszkeresési kísérletek között egyik oldalon a szabályozatlan és kontroll nélküli szabad verseny örve alatt megjelenik a korábbi értékek és normák teljes devalválódása, valamint az erőfölényre épülő gátlástalanná váló érdekérvényesítés; a másik oldalon és végletként a bezárkózás, időnként a provincializmus, sőt megerősödőben a múltba fordulás is.

Ugyanakkor – éppen a kiszámíthatatlanság, és a kiszolgáltatottság, valamint a gátlástalanná váló korrupció hozta, hogy – jelentősen megerősödött az emberekben és közösségeikben a *biztonság, s vele a rend iránti szükséglet*.

Ez a vágyunk, meglehet, jó felhajtóerő, közös elindulási pont is lehet. Ám a rend iránti vágy veszélyeket is hordozhat magában: ha vonzóvá válik, hogy egy társadalmi/hatalmi szereplő beígéri, ő a kívánt rendet (mindenki fölött) megszervezi, s demonstratív módon ehhez valami erőt is felmutat. Főként egy nagyon erős politikai-hatalmi túlsúly keletkezése időszakában lehet ennek esélye. Úgy tartjuk ezekért veszélyes kimenetele is lehet a rendért való vágyódásunknak.

Ennél sokkal lassúbb, türelem- és időigényesebb, ám fenntarthatóbb, tartamosabb kimenetelű lehet, ha a rend megteremtése nem egy rezortszereplőé. Ha az, egy társadalmi dialógusra-megegyezésre épülő, abban kialakuló, közös normaépülésen alapuló folyamat, tehát abban a társadalom egésze vesz részt.

Mindezekkel egyidejűleg a biztonság görcsös keresése a *változástól való félelmet, a változtatási hajlam gyengeségét* is jelzi, pedig a megújulást jelentő változásra, de az új helyzetekhez való alkalmazkodási képességre is társadalmilag nagy szükség lenne ebben a helyzetben. Erre való felkészülést egyelőre nem biztosítanak a nagyobb társadalomalakító folyamatok, az ilyen társadalmi befektetés hiányzik a hazai közgyakorlatból.

Már korábban is jellemző volt, de az utóbbi években mind gyakrabban tapasztaltuk, hogy a helyi fejlesztési munkákban korlátozott mértékű beavatkozási eredmény születik, ha pusztán a helyi civil társadalom dinamizálását, cselekvési potenciáljának megerősítését érjük le. Ma úgy látjuk, ez így egy leszűkülő megközelítés lehet. Igazi közösségfejlesztési folyamat nem tud megvalósulni – vagy csak igen korlátozottan - *a helyi önkormányzattal való együttműködés nélkül*. Ha csak a helyi közösség tartalékainak mozgósítását végezzük el, s nem annak települési programmá válását – tehát ilyen féle legitimálását - segítjük, nem tud tartósan fennmaradó közösségi folyamat kibontakozni. Máshogyan közelítve, *az igazán sikeres közösségfejlesztői beavatkozások során a helyi önkormányzatnak és a települési intézményeknek is a fejlesztői program érintettjeivé kell válniuk*. Éppen a bevezetőben jelzett helyzet miatt nagyon gyakori tapasztalatunk volt ebben az időszakban, hogy a különféle helyi

intézmények váltak a közösségi összefogások – kezdeményezések és fejlesztési folyamatok akadályává, gátjaivá. Olyan saját – sokszor a közösségtől független, esetenként azzal éppen ellentétes – érdekeket képviselnek, ami hol a rivalizálást eredményezi, másutt a közösségi akaratok szuverenitását, nagykorúságát lehetetleníti. Ha ezek a szervezetek, intézmények nem involválódnak, nem vonódnak be, bekövetkezhet, hogy „keresztbe tesznek” a közösségi fejlesztő folyamatoknak. Ezekben az esetekben fejlődik ki a rivalizálás a cselekvésre kész polgárok (és közösségeik), valamint a hivatalok között – ami a mindenki számára vesztes játszmákat eredményezheti.

Ennek a szándéknak az egyik meghaladását célozza szándékunk, hogy a helyi: *a települési szintű tervezésben* – elsősorban a településfejlesztési koncepciók kialakításában, de legújabban a *városrehabilitáció-városmegújítás* folyamatába is sikerült a közösségfejlesztés szerepét „bevinni”, megjeleníteni. Ezen a szinten, ha mégoly esetleges megvalósulással, s gyakran külső – például EU-s elvárásoknak való megfelelés - kényszeréből is, de esélyét látjuk a települési irányítást végző testület és a helyi közösség kezdődő kooperációjának.

De nem csak a lokalitás szintjén jelent problémát, ha kimarad a szakmafejlesztés figyelméből a hatalmi szféra. Már előző stratégiai tervünkben is fő irányokként a *szakmafejlesztés elméleti megalapozásának* folytatása mellett megjelent a *szakpolitika kialakulásának, befolyásolásának* is a szándéka. Ennek a stratégiai törekvésnek megfelelően tehát, a helyi szint mellett a *központi döntéshozatalban* is igyekeztünk a szakmapolitikai akaratképzésben a közösségi részvétel, a helyi fejlesztés szempontjait megjeleníteni. Főként szakértői szereplőként, de néhány érdekérvényesítési folyamatban civil szervezeti keretekben is több kísérletet tettünk a közösségfejlesztés szempontjainak a bevitelére, esetenként annak „beüzenésére”. Itt az EU-s forrásokkal kapcsolatos ajánlásokra, főként a SZÖVETSÉG kereteiben szerveződő szakmapolitikai ajánlások elindítására utalunk.

Ám ez a szerep (hasonlóan a települési szintű kooperációk kísérletéhez) igen sok sikertelen próbálkozást is jelentett. Ennek oka lehet az ilyen érdekérvényesítésben a mi felkészültségünk hiánya, de a közpolitikai szereplők és testületek rigiditása – tehát a számukra is szokatlan helyzetek demokratikus kezelésének hiánya is.

Demokrácia deficit, a közösségi részvétel eredményeként lehetséges hatalommegosztás elkerülése, dekkulturálódás, szocializációs hiányok, erőteljes bizalomvesztés, polarizálódó társadalom – ezek a jellemző trendek, amelyek a közösségfejlesztés feladatait meghatározó társadalmi környezetet az elmúlt időszakban összefoglalóan jellemzik.

2. Fontos szólni a helyzetelemzésben a **szervezeti környezetnek** az előző időszakban történt alakulásáról is.

A Közösségfejlesztők Egyesületének az elmúlt 20 évben megváltozott a szerepe e szakterület hazai megalapozásának tekintetében. Az elinduláskor számtalan modellkísérlet és terepmunka mellett – esetenként éppen ezekhez kapcsolódva – rendszeresen szerveztünk szakmai képzéseket. Ezek során az ország különféle régióiban kiképzett közösségi munkások, közösségfejlesztők a helyi feladataik mellett többfelé alapítottak megyei-regionális szakmai szervezeteket, sőt szövetségeket is (ProHáló, Trialóg). Az évek során ezek az egyesületek, szövetségek egyre jobban önállósodnak, maguk találtak új feladatokat, jelentős szakmai innovációkat végeztek a saját terepeiken, s egyre kezdeményezőbbeké is váltak. 2004-től ezek egyike a Közösségi kezdeményezéseket támogató szakmai hálózat (KÖZTÁMHÁLÓ) megalakításától pedig már teljes országos lefedettséget is jelentenek. Kiemelendő az a szakmai út, amit – erőteljesebben a civil szervezetek támogatására szerveződő, de jelentős közösségfejlesztői tapasztalatokat is megtestesítő szervezet – a proHáló 2003 óta bejárt és teljesített. Bár kitűnő személyes kapcsolataink vannak a szervezettel, fontosnak tartanánk néhány területen a szervezeti összehangolást megteremteni.

Ám ebben a helyzetben megváltozik az eredeti kezdeményező: a Közösségfejlesztők Egyesületének a helyzete, hiszen már vannak lokálisabb szereplők, aki a gyakorlati munkát az ország különféle területein, a terepekhez közelien végzik; másrészt ezek a decentralizált szakmai erőforrások önmaguk is egyre gyakrabban fontos innovációkat, új és kiegészítő alapokat tesznek hozzá a szakmai együtteshez. Ez új kihívást jelent a központibb szerepet betöltő szervezetnek is, hiszen már a további innovációk megteremtése mellett – amelyet érzékelhetően továbbra is igényelnek azért az önállósodó erőforrások is - az összehangolásra, a munkamegosztásra kezd a hangsúly egyre jobban áthelyeződni. Ugyanakkor az Egyesület önmaga is hozott létre, épített új szakmai intézményeket: a képzésre szakosodott Civil Kollégium Alapítványt, a különféle tágabb szakmai kapcsolódásokból a SZÖVETSÉG a Közösségi Részvétel Fejlesztésért Egyesületet és még másokat is. Ez a helyzet a differenciálódás szükségességét igényelte és igényli – az optimális szakmai munkamegosztás kidolgozását.

II. Fő stratégiai célok

Stratégiai tervünkben két horizontális szempontot emelünk ki átfogó célokként megjelölve a következő időszakra: a társadalmi integrációt és a korszerűség-európaiság szempontjait

1. A társadalmi integráció

Ha egy társadalom nem akarja a bajait és problémáit válsággá növesztetni; ha a demokrácia, a különféle értékek befogadása, a magas életminőség és a jó közösségi közérzet nem luxus, látványos formáság, hanem alapvető cél; olyan fejlesztési politikát és programokat szükséges kezdeményezni és támogatni, amelyekben **képessé válnak** a társadalmat alkotó közösségek

együttműködéseik révén **önmaguk megoldani**, kezelni a működés során felmerülő *legtöbb problémájukat*. Ennek az állapotnak a bekövetkezése nagyon is érzékelhető gazdasági előnyökkel jár, de már nem csupán egy speciális érdekcsoport számára, hanem a társadalom teljes körére vonatkoztatva.

Ha ez a problémamegoldó képességük megsérül, más **társadalmi programok** igyekeznek „meggyógyítani” ezeket a rongálódásait, és segítő szakemberek közreműködésével *visszailleszteni* a különféle kiterjedtségű - szintű közösségeket az *öntevékeny, cselekvőképes állapotukba*; hozzásegíteni őket a problémamegoldó képességük visszanyeréséhez. Ehhez egyidejűleg felhasználnak a külső környezetből és a belső adottságaikból származó erőforrásokat. Ebben a feladatsorban a fejlesztés nem tud pusztán önmagától megteremtődni, megvalósulni, tehát itt van például a TÁMOP, de más fejlesztő programok valódi változásokat elindító *lendítőerejének* a szerepe.

A külső források és átfogó fejlesztési programok megteremthetik azokat a tartós belső feltételeket, amelyekkel a civil-közösségi részvétel valóban széleskörűvé válhat, s így aztán már a társadalom **önmaga** lesz a fejlesztési folyamatok alakítója, fenntartója, motorja. Ez lehetne például az EU forrásokból megszervezett operatív programok által is létrehozott *fejlesztési folyamatok tartós fenntarthatóságának* a programja. A társadalom ilyen felkészítésének, fejlesztésének hiánya, elmaradása viszont a fenntarthatatlan, mindig újra segélyeket igénylő és azokat pusztán felélő folyamatokat erősíti.

Az összetartó, vagy befogadó társadalom lényege az integráció központi értéként való kezelése. A társadalmi befogadás az egyetlen valóságos esélye annak, hogy felelős állampolgáriság alakuljon ki. A kirekesztettség társadalmon kívülivé tesz, ami gyakran társadalmi csoportokat a felelősségből is kizárhat, s ez a helyzet gyakran a társadalom feletti, s így törvények feletti érzést kölcsönzi sokak számára. Olyan állapotot, amelyben az érintettek úgy érezhetik, rájuk nem vonatkoznak a társadalom szabályai, normái, tehát a társadalom fölöttiség a szabályok fölöttiséggel karonfogva jár. Ez pedig melegágya a kriminalizálódásnak, a mások által kitalált, s a mások egyességét bíró törvények, szabályok megtagadásával, amelyek – mivel nem vagyunk a társadalmi szerződés alanyai -, „ránk nem érvényesek”.

Az igazi társadalmi integráció az aktív társadalmi bevonást feltételezi. Amely már a korai gyerekkorban kezdődik, a szocializáció szerves része és egész életkoron át tart. *Sosincs készen, befejezve, kialakulva – ez egy társadalmi együttélési folyamat*. A szétszakadó, erősen polarizálódó társadalom – amilyen a mienk is – egyik legnagyobb veszélye éppen az integráció kialakulásának a nehezítése, egyes esetekben a lehetetlenítése.

A közösségfejlesztés a kompetens állampolgárok és azok közösségeinek megteremtésén, a részvétel és a bevonás feltételeinek segítésén alapul.

Ám ez a kompetencia sokkal terjedelmesebb fogalom, mint hogy csupán a társadalom perifériáján élőkre vonatkozzon. A középosztályban legalább annyi esélye van annak, hogy állampolgárok és közösségek az illetéességüket – s így a felelősségüket - ne érezzék, vagy egyszerűen megfosztódnak attól, mint a rosszabb helyzetű csoportokban. Tehát ennek a megteremtése komplex társadalmi szükséglet.

A társadalmi integrációnak, s az ember komfortérzetének is általában az egyik legfontosabb feltétele a biztonságérzet, mind személyére, mind tulajdonára illetve lakóhelyére vonatkozóan.

A biztonságérzet több elemből áll: a *fizikai félelem* megszüntetésétől a *közellátás biztonságán*, a fizikai értelemben vett higiénia-renden keresztül a *szociális beágyazottságig*, a támaszt jelentő *kiszámítható intézményi működésen* át, a *közösség szolidaritásának* biztonságát jelentő közérzetéig.

A biztonságérzetet *nem tudja önmagában* megteremteni semmilyen *rendőrségi* intézkedés, jelenlét. De *önmagában a közösségi összefogás és az állam, illetve az önkormányzat* sem képes erre. Ennek megteremtése egy **komplex és összehangolt együttműködési rendszer kialakításával** lehetséges, amelynek során minden szereplői kör erőfeszítéseket tesz.

Ez a működő társadalom ideája. Bármelyik fél kimaradása, félreállása vagy kivonulása megtöri, felborítja és ellehetetleníti az egyes emberek és a közösségek biztonságérzetét, amely - még egyszer hangsúlyozzuk - minden fejlesztési munka, s főként a fenntarthatóság megteremtésének alapfeltétele.

Összefoglalva, a működési zavarokkal, a biztonságérzet hiányával küszködő közegben a társadalmi integráció is lehetetlenül.

Az előbb már hivatkoztunk az állam/önkormányzat társadalmi integrációban való felelősségére. Ennek a fejlesztése az állam szerepvállalásának újraértelmezését kívánja. Gyakorlat, hogy feladatát a hatalom a diktálásra, a dolgok „megmondására”, autoriter magatartás megvalósításában értelmezi. Máshogyan pedig saját maga akar olyan feladatokat megoldani, amelyekre a környezetében kellene szereplőket találnia. Az állami/önkormányzati dominancia azért sem racionális, mert azoknak egyre kevesebb a kapacitásuk alapvető feladataik ellátására, a közszolgáltatások minőségi megszervezésére.

Az összetartó társadalomban valamennyi szereplő felelős résztvevőként, a társadalom aktív alakítójaként viselkedik. A felek egymást elfogadják, elismerik, jó esetben respektálják is. Ilyen helyzetben az állam/önkormányzat szerepe a különféle felelős szereplők működésének összehangolása, harmonizálása, szinkronizálása. Ezzel szolgálja igazából a társadalmi integrációt, a feltételek megteremtésével az öntevékenységet, a felelős állampolgári szerep kialakulását. Magatartásával, a belső erőforrások összehangolásával; a kooperáció, az

együtműködés megszervezésével igazi erőforrás-teremtővé

– s a külső erőforrások számára is vonzóvá válik. Biztosítja a feltételeket az egyes emberek, azok közösségei, az intézmények és szervezetek, valamint a gazdasági szereplők integrációjára.

Úgy gondoljuk, hogy a közösségfejlesztés ezeknek a felismeréseknek és folyamatoknak a megerősítését tudja támogatni – ezzel járulhat hozzá a különféle helyi szinteken is a társadalmi integráció kialakulásához.

2. Korszerűség, európaiság